

Iz dnevnika Janeza Kaiba

1915

Silvestrovo!

Kavarne in gostilne morajo letos biti zaradi vojske na ta dan zaprte.

Sedim ob mali mizi pri oknu in pisal bom v dnevnik o vsem, kar se je to leto dogodilo pri nas v Loki, pa tudi v svetu.

Vojsko občutimo vedno bolj tudi v Loki, v vsakdanjem življenju, na občini, v kapucinskem klostru. Slovenski narod in Slovenec, ki ju Nacik vsak dan prinaša v hišo, pišeta le o bojih na Karpatih. Tri dni so pa fane visele s streh, ker smo osvobodili Przemysl. Maja pa je Avstriji vojno napovedala Italija.

Preplavljeni smo z ranjenci. V Ljubljani so v Leoninumu še zmeraj hudo ranjeni in častniki, ostali pa v Belgijski kasarni.

V Kranju so rekonvalescenti, namestili so jih v gimnazijo. Menda jih je že več kot tisoč. Tudi pri nas na Gradu jih je precej.

Maja so prepovedali pogovarjanje, obdarovanje in fotografiranje vojnih ujetnikov.

Gospodje svetniki na občini, pa tudi gospoda dr. Zakrajšek in apotekar Burdych, so zaskrbljeni, ker so avgusta prepovedali izobešati naše slovenske belo-plavo-rdeče fane. Čelo na škatlicah za žeplenke so prelepili slovenske farbe.

Draginja pa taka!

Cajtenge pišejo samo o tem, kako moramo šparati, posebno moko in kruh. Peki ne smejo peči kruha iz pšenične moke, pa tudi gospa Homanova ne sme več pripravljati kremšnit in orehovih piškotov. Uvedli so krušne karte.

Za liter olja je Marija pri Deisingerju plačala celih 8 K!

Šele sedaj se zavedamo, da je bila Galicija za Avstrijo neizčrpna žitnica, zdaj pa je tam 400 km dolga fronta. Letos nas je napadla še izredno huda zima, pa še cela vrsta težav. Bral sem v cajtengah, da je na Štajerskem pegasti legar, v Ljubljani pa tifus. Dr. Zakrajšek je povedal, da so te hude bolezni k nam zanesli vojaki s fronte in da imamo tudi pri nas v Selški dolini koze. Zbolelo je menda osem ljudi, med njimi en vojak. V Bukovščici so zaprli šolo.

V Rimu so bile nove molitve za mir, pa vendar ne prenehajo s klanjem.

Pri nas, pri Kaibetu, teče življenje še kar mirno in skoraj dolgočasno. Dr. Jamarja so odpustili iz Leonišča in februarja sta s Katko odpotovala v Trbovlje. Katka s punčko se je marca vrnila v Loko, njen mož pa se je moral javiti v Gradcu.

Kar s tremi ženskami se potikam po Zagradu, po Vincarih in Puštalu.

Doktor le poredko lahko pride v Loko. Tedaj se peljemo vsi, Marija, Katka, doktor. Jeja in ego z vozom v Železnike, še večkrat v Poljane, ali pa gremo k Čudetu, na Katkin dom pri Sv. Duhu.

Dr. Tone Jamar s hčerjo Jejo

1916

Spet je minilo leto in že dve leti se vojskujemo. Navadili smo se na pomanjkanje in težave, z žalostjo pa gledam na občini kmečke babe v črnih gvanjih, ki imajo v rokah črno obrobljena pisma, ki pripovedujejo o smrti njihovih mož in sinov. S polj in bajt so potegnili naše fante in jih poslali v svetovno klavnico, na Karpate in v Dobrodo. Tudi pri nas na Placu in po štacunah čutimo, da je vojska. V cajtengah sem prebral, da so na Poljskem dovolili, da koljejo pse za prehrano, pa tudi na Dunaju mesarji prodajajo pasje meso. V cajtengah so tudi ponujali čevlje, ki so jim usnjene podplate zamenjali z lesenimi deščicami. Maja je Narod že pozival otroke, naj hodijo bosí, ker se leseni podplati niso obnesli. Pa tudi na Dunaju ni denarja, saj so maja razpisali četrto, novembra pa peto vojno posojilo.

Gospodje svetovalci na občini so se jezili na avstrijske Nemce, ki hočejo združitev monarhije z Nemčijo in zahtevajo posebne pravice za Nemce in nemščino za posredovalni jezik.

Kakšna je prava vojska, pa so videli v Ljubljani, ko je šest italijanskih letal odvrгло nekaj granat.

V Loki smo izgubili v tem letu gospo Marijo Hafnerjevo-Juvanovo, pa tasta nadučitelja Kramerja, gospoda Naceta Urbančiča.

Pred vojno sta naši dolini, Selška in Poljanska, sloveli zaradi kmetijstva in posebno živine. Letos pa so pravili, da je bilo na sejmu v Selcih toliko živine naprodaj, kot še nikoli, ker nimajo kmetje dovolj hrane zanjo.

Tudi smrt ni pozabila na nas Ločane. Izgubili smo starega učitelja Janka Planeckija, ki je umrl za pljučnico, pa staro mater Janka Luskovca, Ano. Strašna nesreča pa se je zgodila decembra Balantovim, ki imajo gostilno pred Kapucinskim mostom. Hiša stoji na bregu Selške Sore. Šestletni sin Miloš se je hotel igrati na vrtu, zdrnil je po zaledenem bregu in utonil.

Pa tudi gostilni v Vincarjih je vojska prinesla hudo nesrečo. Gospodar Anton je moral k vojakom, čez dober mesec pa so ga proglasili za pogrešanega. Žena Minka se je sama ubadala z oštarijo. S Tonetom sta se komaj vzela, pa so ji ga poklicali v vojsko. Gospodje kapucini, kamor je hodila jokati, so vedeli za njeno trpljenje. P. Karl mi je zadnjič dejal, da se boji zanjo. Včeraj pa so jo pokopali na novem mestnem britofu.

Tako se je končalo drugo leto klanja, ki je prineslo vsemu svetu, pa tudi nam veliko hudega.

*Zdravniško osebje
v Gradcu,
prvi z leve dr. Jamar*

Zelo smo pa Ločani ponosni na naše zasebno učiteljsiše v nunskem kloštru. Po maturi so prišle k nam kar tri abiturientke, Katkine prijateljice, Ela je sestra Višnerjeve Tončke, Počivavškova Marija je iz Trbovelj, Blaznikova Vida pa je doma pod nuna-mi. Povedale so, da so vse tri napravile maturo z odliko. Ko bo Katka prišla v Loko, bodo še posebej proslavile in Marija je obljubila, da bo takrat spekla posebno dobre piškote.

Tudi pri kapucinarjih so doživeli celo vrsto sprememb. Naš kloster je dal kar dva nova gvardijana. P. Ladislav je šel v Celje, p. Erhard pa k Svetemu Križu. Naš novi gvardijan je naš prijatelj p. Karl Kemperle.

Slovenec je pohvalil loške šolarje, ki so v tednu Rdečega križa nabrali kar pet tavižent praznih flaš za mineralno vodo in jih odposlali Rdečemu križu na Dunaj.

Okrajni sodnik, gospod Oskar Dev je priredil umetniški dobrodelni večer. Klavir je igrala gospica Dana Kobler, v kvartetu pa so peli gospodje iz Loke. V Društvenem domu pa je marca zapela gospa Mileva Zakrajšek, žena dohtarja Zakrajška, nekaj prav lepih arij.

Judenburg, 129 m Seelöcher

Judenburg

Maja je bila na Placu tombola, z Marijo sva jo spremljala kar z okna, pa nisva nič zadela. Novembra smo imeli pa potres. Ponoči, malo čez polnoč, so se začeli premikati stoli in šipe v oknih so zažvenketale.

Z Marijo sva se dvignila, se na hitro oblekla in hitela na gank. Kmalu se je vse pomirilo in spet sva šla k počitku. Zadaj v prvo sobo se je naselil učitelj Zahrastnik, pa so ga že januarja vpoklicali k vojakom.

Z Marijo večkrat hodiva čez Gorajte k Svetemu Duhu k Čudetovim, na Katkin dom. Jera naju ima rada, saj je toliko let delala pri nas. Veselo naju je pozdravil tudi Katkin brat Nace, saj so ga zaradi bolezni poslali od vojakov domov.

Praznike sva preživela doma, pri Svetem Jakobu in v kapucinski cerkvi.

Zapisati pa moram, da naju je zapustila naša dekla Lucija. Ne vem, kje je spoznala nekega ajzenponerja in kar odšla z njim na Koroško v Celovec. Marija je vsa pre-

"Krasna, morja" v Zajčljini je bila za vseh miš, naengene stare boginje - Krasna, morja, ki so se Kosali v bahanju s svojimi ubijalstvom, se je Krasna - maki otvori melonane cucerili od neprimernega smetanja in so se pravi, vsi so vspešali za "druvo" za tako to spodobu, le da so se mogli za 14 dni piteci mateni domovini v Krasno. Morja je bila sistematična...

Dr. Tose Janes je marširala s silo parčkal in strelskega jarka. Le čisto - v - razumim obzajem je včasih v šali zagretil. Je v posteljah vseh boho nositi v jarku."

Puhajale in odhajale so čudne prikras. Ta ali oni je bil je bolj za pretek pri - razloži, temeljito pazečkani Kras mehi razoben nego Atamu v kaju. Za nekatere - bi komaj smejar in vsililica odvrnil nekaj stolovnih pite.

H. S. kot vojak "ni vti - val pravilnega ugleda. Ki pravi razpored ga je od njega razgledni ne - poročnik razdelil. Se - simi überhaupt ein großer - bühnen - Tovarist, ki je naredili s svojimi junaki. To je ga malodane zani - čevali. Ker je večkrat in - javni, ta ga pravi nič ne - veseli, tudi. Ker od kraja - pobijati (bi, pravilno - ubije), prečno pane v - šteti. Malaka - Kapitali - fisko Lihel i. dr. so pa svoje pravičljivi not - je celejstvos. Vojniški - obliki jih je šteti, pravi - napadi od strani Tovarist - potvor, ki so Janese - večkrat odlikovali s čast - nim naslovom, veliki - mi."

Sitnega ne poročni - ka je H. S. uklenil s tam, in - si je privoščil naklonje - nost gospa majarke (gospa - štiti) - zares le s pokazanjem plodov svojega perena in očiščena!

Nadporočniku Končcu ni nič drugega prišlo, nego da je pri neki študi - reozgiji udane vzkliknil: Na, der hote hier laßt sich so nie sehen!"

Vsioki gospod H. S. se je med tam zakaval v hrane jedrnatih Monakosanke - Teufelbachu. (Opustite, zlikovci! V vinskih hranu!)

Neko slučajno enodnevno odstopnost nadporočniko je H. S. uporabi za - službeni igel v Teufelburg zabitičilo se mu, naj se vne se isti dan. H. S. pa je - za tri dni in tri noči utovil v brezmejnim veselju fudivelja. 3. noč ga je ofi - cinska patrulja pod vodstvom nekakega nadutega Reboja - Totala nasutega - zoprsala. Poleg njega stane laukarja (Titi, ali moram sed in fopit sedati?)

Hinko Smrekar -
črnorojnik.
Založništvo Umetniška
propaganda.
Ljubljana 1919

Boris Zibert z jejo

plašena, saj je Lucija opravljala vsa težka dela, ribala je ganke in cimre, pa tudi za vrt je skrbela. Avgusta smo dobili novo dekle, Micko Štrekelj.

Pa še nekaj smo letos napravili pri Kaibetu. Aprila so zidarji prestavili veliko kmečko peč v salonu zadaj, Roševa Marička, Jamarjeva polsestra, pa je prefarbala dve sobi spredaj.

Najbolj pogrešava Katko in njeno punčko, ki sta se odpeljali k dr. Jamarju v Gradec. Doktorja so nastavili najprej kot zdravnika v Gradcu, nato v Scheiflingu, Libenauu in končno v Judenburgu.

Oddahnili smo se, ko je Katka poslala vojno dopisnico in sporočila, da so končno zaposlili moža v Judenburgu, kjer je sedež našega polka. Dr. Jamar je pristavil, da so končno med našimi fanti, saj je tu bataljon pešpolka št. 17, bataljon kranjskih Janezov. V Judenburgu so nekdanji benediktinski samostan spremenili v vojašnico, v samostanski cerkvi pa so napravili vojaško skladišče. Tu zdaj zbirajo naše fantine, ki jih nato pošiljajo na fronto. Zdi se mi, da se Katkin mož trudi, da bi čim več naših ljudi rešil pred krogami in grozotami, ki jih je sam spoznal v Galiciji.

Ob božiču se je pripeljal v Loko slikar Hinko Smrekar. Povedal je, da ga je Tone rešil pred vojaščino, pa ne samo njega, menda je pomagal tudi pisatelju Cankarju, dr. Žerjavu pa še drugim. Smrekar je povedal, da je Judenburg lepo mesto sredi gorovja, ob reki Muri. V okolici so premogokopi in tovarne. Ljudje so prijazni, v gostilnah in kavarnah imajo celo slovenske cajtenge. Gospod je tudi povedal, da imajo naši soldati vsakih štirinajst dni mašo s slovensko pridigo, pred odhodom v boj pa jih obhajata dva slovenska vojna kurata.

Katka je pisala, da so v Judenburgu srečali Ziherlovega Joška, pa kadetskega aspiranta dr. Stanka Sajovica iz Kranja.

Tako sva z Marijo sicer osamljena, pa le bolj mirno pričakala novo leto 1917.

1917

Navadili smo se na pomanjkanje in veseli smo, da smo oddaljeni od fronte.

Srečujemo pa se s samimi omejitvami, pa naj bo to pri hrani in celo pri razsvetljavi.

Pa sta le župan dr. Tavčar in podžupan dr. Triller, naš Korl s Fare, nesla na Dunaj cesarju Karlu in cesarici Ziti vdano poklonitev kranjske dežele za vse dobre. Šole so novembra kar za tri tedne zaprli, nato so pa naši sestradani otroci imeli pouk

v nezakurjenih učilnicah. Menda so namerili le 4 do 8 stopinj Celzija. V tem letu so razpisali že sedmo vojno posojilo. Oktobra smo izgubili našega dobrega politika Janeza Evangelista Kreka.

V ljubljanski ubožnici je umrla hči pesnika Prešerna, Ernestina Jelovškova. Pesnik Aškerc ji je pomagal, da je napisala spomine na svojega očeta. V Loki pa smo to leto izgubili mnogo prijateljev in sosedov. Že januarja smo pokopali trgovca Janeza Nepomuka Kocellija, februarja pa mlinarja Franca Kalana, ki je imel hišo na prehodu v Kapucinsko predmestje. Prebrali smo tudi osmrtnico Sonje Šinkove, 18-mesečne hčerke Štefana Šinka, ki je notar v Ajdovščini. Smrt je pobrala vse preveč naših najboljših mladih fantinov. Na romunskem bojišču je padel France Žužek, na italijanskem pa medicinec Jurij Otujac. Oba doma z našega Placa.

Za vse svete, 1. novembra, so na mestnem britofu odprli posebno pokopališče za soldate.

Za naju z Marijo se je začelo leto 1917 še kar nekam mirno.

Katka z možem in otrokom je živela v Judenburgu in z možem sta nam pošiljala fotografije in dopisnice s pozdravi. Bila sva prepričana, da je vse v redu in da je Jamar zadovoljen, da spet dela in lahko pomaga prav našim fantom, kranjskim Janezom, kot vsi kličejo 17. pešpolk v Judenburgu.

Pa smo decembra prejeli Katkino pismo, da so ji moža odpeljali v Enzenbach, v zdravilišče za tuberkulozo. Poklicali so jo v zdravilišče in zdravniki so ji naročili, naj se posloví od moža, ker se ne bo več vrnil domov. Sredi januarja se je Katka s hčerjo sama pripeljala s Štajerskega v Loko.

Šest mesecev je doktor Jamar ostal v zdravilišču, Katka s punčko pa pri nas v Loki.

Dr. Tone Jamar s bčerjo jejo

V Trbovlje se je peljala le za dva dni in konec januarja so pripeljali Jamarjevo pohištvo v Loko. Z Marijo sva ji prepustila stanovanje v drugem štuku spredaj.

Spet smo zaživeli mirno življenje: občina, orglanje, pa sprehodi kar s tremi ženskami.

Katka je nestrpno čakala pisma iz Enzenbacha. V soboto, 23. junija pa se je dr. Jamar pripeljal z vlakom domov k družini. Kako je oslabe! Zdravniki so mu svetovali, naj nadaljuje zdravljenje doma, na kmetih. Srce se mi je krčilo, ko so se Jamarji odpeljali z vozom v Javorje, vas, ki leži visoko nad Poljanami. Šele božič je družina spet preživela v Loki. Ko sva stala z Marijo ob razsvetljeni smrečici, se mi je zdelo, da sem sredi svoje družine. Takoj po novem letu pa so se Jamarji spet odpeljali v Javorje.

1918

Letošnje leto je prineslo take spremembe kot še nobeno doslej. Živimo v novi državi, v kraljevini Jugoslaviji. Leto se je pričelo kar nekam mirno, v znamenju vojske, na občini in v klostru pa z dolgimi razpravami o vojski, o zmagah in porazih. Čutil pa sem neko vznemirjenje, neko pričakovanje, nemir in negotovost. Moje življenje je sicer potekalo kakor že 40 let med orgljanjem pri kapucinarjih, dopoldanskim pisanjem na občini in popoldanskimi sprehodi z Marijo in našimi sosedomi, gospodično Emi, Žebjarjevo Jerico in tudi z gospo Hallada. V Loki in sploh na Slovenskem pa se je dogajalo toliko pomembnih stvari, da se je naše življenje čisto spremenilo.

Anton Hafner, vojak 1. svetovne vojne in pobudnik judenburškega upora

so načrtovali novo povezavo med Dunajem in Trstom in hoteli skrajšati vožnjo na šest ur, so Loko namenili za važno železniško središče.

V začetku maja pa so na občini gospodje svetniki začeli stikati glave in pripovedovali so, da so se tam na Štajerskem, v Judenburgu naši fantje spuntali. Naveličali so se vojske, stradanja in ubijanja na fronti. Župan Pepe je vedel celo, da je glavni puntar, vodja upornikov, naš človek, Hafnerjev Tone iz Godešiča. Sredi maja pa so se Jamarji nenadoma vrnili z Javorij v Loko. Doktor se je odpeljal v Ljubljano.

Povedal je, da se je v Judenburgu uprlo tavižent tristo soldatov 40. pohodnega bataljona, potem so se jim pa pridružili delno tudi soldatje 41. in 42. pohodnega bataljona.

Že januarja so se ženske iz Loke kar s 112 podpisi izrekle za majsko deklaracijo. Desetega marca pa smo imeli v Loki velikanski manifestacijski shod. Govorili so poslanec Jarc, podžupan dr. Triller, vikar Smodej iz Celovca in župnik Finžgar iz Sore. Dvanajstega marca pa je bil ob treh popoldne jugoslovenski manifest v društvenem domu. Nad tisoč ljudi se je zbralo iz našega mesta, iz Kranja in iz obeh dolin. Izrekli smo se za svobodno Slovenijo v okviru avstrijskega cesarstva.

Poslanec Jarc je govoril o mirovnem vprašanju, vikar Smodej o trpljenju koroškega ljudstva, župnik Finžgar pa je bičal našo strankarsko razdvojenost.

Po shodu smo nabrali šest sto kron za Krekov spomenik in za goriške begunce.

Pa še nekaj dobrega se je obetalo Loki. Ko

Spominska plošča na njegovi rojstni hiši na Godešiču

Zbal sem se, doktor pa je obžaloval, da ni v Judenburgu pri naših soldatih. »Fantje hočejo prenehanje vojske, mir in narodnostno svobodo. Samo nekaj je narobe: namesto, da bi začeli upor vsi Slovenci, so se vrgli v tveganje ubogi fantje, ki jih kot živino gonijo v boj.« Zvedel je tudi, da so uporniki zavzeli več delov vojašnice, železniško postajo in municijsko skladišče.

»Ponosen sem na naše Janeze, čeprav so z uporom pričeli prezgodaj.«

Cajtenge o uporih niso pisale, pač pa je bilo v Slovenskem narodu vsak dan več belih kvadratov, ki so nemo poročali o junaštvu in žrtvah naših fantinov.

Do konca maja so Jamarji ostali v Loki. Dr. Triller se je pripeljal v Loko. Povedal je, da je v Judenburgu padel pod kroglo naš človek, vodja upora Anton Hafner.

Nekateri oficirji so pobegnili upornikom, organizirali so vojaške sile iz okoliških krajev, zasedli so mesto in zasledovali upornike. Uvedli so naglo sodišče.

Vodje upora so bili aretirani in postavljeni pred naglo vojaško sodišče. Vodje upora, Antona Hafnerja, Karla Možina, J. Davtoviča, Lojzeta Roglja in Lojzeta Štefaniča je obsodilo na smrt. Ustreljeni so bili 16. oz. 18. maja v Judenburgu.

Naše cajtenge tudi o tem niso pisale. Slovenski narod pa je prinesel zahvalo judenburških meščanov slovenskim fantom 17. p. p.

V članku piše, da so kranjski Janezi poštene, vrli fantje in da uživajo med prebivalstvom v Judenburgu splošno spoštovanje.

Novembra je razpadla Avstrija. Ločani smo pričakali novo državo s ponosom, pa tudi z grenkobo, saj so bili naši fantje, ki jih je vodil naš rojak Anton Hafner iz Godešiča, prvi, ki so se uprli že junija in zavestno tvegali življenje za svobodo.

Literatura:

Dnevnik Janeza Kaibit, 1915–1918.

Slovenski narod, 1915–1918.

Slovenec, 1916, 1917.

Enciklopedija Slovenije, IV, str. 315.

Prežihov Voranc, *Doberdob*.

Henrik Smrekar – črnovojnik, *Založništvo in umetniška propaganda v Ljubljani*, 1919.